

Бойчук В.В.**УДК 130.2:111.85:291.1****СКИФСКАЯ КУЛЬТУРА И КУЛЬТУРА КИЕВСКОЙ РУСИ**

Данная статья написана с необходимостью отстоять авторскую позицию от априорных обвинений в попытке соединить скифскую этническую общность с этнической общностью славяно-русского круга. Для меня неожиданным оказалось подобное понимание моих культурологических разработок со стороны к.и.н. С.Б. Ланцова. Я в своих исследованиях рассматривал сугубо культурную преемственность скифской культуры княжеско-дружинных обычаев и мировоззрения эпохи славянских войн и эпохи Киевской Руси, избегая вопросов этнических взаимосвязей. Для пояснения своей позиции я привожу в данной статье дословно ту часть своей диссертации, которая посвящена данной тематике. Возможно, отталкиваясь от моих доводы, С.Б. Ланцов сможет высказать, как это только и единственно возможно в сфере науки, свои обоснованные контраргументы. Я выслушал также аргументы д.и.н. А.Е. Кислого, но, так как они далеки не только от культурологии, но и от культуры, то на них в поле научной полемики отвечать было бы не корректно. В дальнейшем – часть текста моей диссертации, приведенная на языке оригинала.

Дослідження найбільш виразних пам'яток найдавніших європейських культур показує динаміку розгортання естетико-сакрального культуротворчого комплексу, що проходить стадії «дообразу», «праобразу» та «образу». Ця динаміка, що структурує в єдиний комплекс естетизацію та сакралізацію найбільш значимих проявів буття, має природні витoki потреби подолання людиною дефіциту позитивної прагматичної інформації. Етапи розгортання естетико-сакрального первісного синкретичного комплексу виразно простежуються в динаміці становлення образотворчого мистецтва та в поховальному обряді. Динамічна етапність розгортання естетико-сакрального культуротворчого механізму відповідає динаміці культуротворчих процесів за теоріями М.С. Кагана, Р. Ингардена. В процесах ускладнення соціокультурної організації естетико-сакральний синкретичний культуротворчий механізм виявляє гнучкість та універсальність стрижня формування моделей культур в комплексному поєднанні естетико-сакральної

ритуальності з міфотворчістю. Культурологічні концепції О.Ф. Лосева, К. Леві-Стросса, Є.М. Мелетинського вказують на такі ознаки міфотворчості як перехід від смислової міфологеми до образно-сюжетного її втілення, що співпадає зі структурними ознаками естетико-сакрального культуротворчого комплексу.

Спираючись на віднайдену структуру естетико-сакрального синкретичного культуротворчого механізму, отримано змогу проаналізувати модель культур спільнот Північного Причорномор'я, а саме, прослідкувати проходження міфологічних образів Таргіята та Папая через попередні етапи «дообразу» та «праобразу». Відмічено виразні риси домінування естетико-сакрального культуротворчого механізму в трьохчленній соціокультурній структурності спільнот Північного Причорномор'я. Прослідковано взаємозв'язок між соціальними запитами посиленого інтегрування та адекватною відповіддю на ці запити комплексу естетико-сакрального синкретизму в найбільш насичені культуротворчими новациями епохи – «часи міфологічних новаций». Формування системи моделі культур спільнот Північного Причорномор'я надало можливість розглянути структурну взаємопов'язаність всіх складових Сколотської культурної спільноти – від родів до поєднання етносів. Дослідження структурних складових Сколотської моделі культури дозволяє стверджувати, що найбільш значимими чинниками первинної структурованості були єдність моделі світосприйняття, сакралізація влади як втілення «ідеального типу», культурогонічні міфи рівня «міфічного часу новаций».

Подальші епохи буття спільнот Північного Причорномор'я не досягли рівня інтегрованості соціокультурних складових скіфської епохи. Проте, знакові культуротворчі образи найвищого рівня синхронно-діахронних культуротворчих чинників Сколотської культурної спільноти відображені в соціокультурній специфіці Київської Русі, що робить перспективним пошук культуротворчого втілення чинників Сколотської культурної спільноти в формуванні цивілізаційних основ Київської Русі.

Ібн-Русте наводить цікаві звичаї русів: «Вони хоробрі і мужні, і якщо нападають на інший народ, то не відстають доки не знищать його повністю. Вони високого зросту, статні та сміливі в нападі... Коли в них народжується син, то він (рус – В.Б.) дарує новонародженому меч, кладе перед дитиною та каже: «Я не залишу тобі в спадок ніякого майна і немає в тебе нічого, крім того, що ти здобудеш цим мечем» [4, с. 397–398]. Такий звичай можна вважати частково суголосним поклонінню мечу в Сколотській культурній спільноті.

Агафій Міринеєський наводив ім'я одного з подунайських слов'ян - Сваруна, що є семантичним поєднанням слов'янського Сварога та індоарійського Варуни [3, с. 246]. В «Богемській хроніці» Іоанна Марінголя слов'яни показані як нащадки Сонця («Геліса») [1, с. 87]. В «Слові про Ігорів похід» руські князі названі внуками Даждбога – слов'янського сонячного божества [7, с. 203]. Ібн-Русте писав, що слов'янські князі мали титул «світ-малік» (тобто, світлий князь) [4, с. 298]. Такий титул має аналогію з сонячним сколотським царем – Колаксаєм. Р.С. Орлов звертає увагу на цікаву інформацію з «Софійського хронографа»: «Царство Єгипетське... І в ньому царював Іфест, котрий і Сварог... По смерті ж Іфеста царював Сонце, син його, котрий і Дажбог...» [5, с. 103]. Цей фрагмент вказує на міфічну зміну царства божества, що втілювало небо царством його сина – покровителем царя (князя) та державницького ладу. В цій інформації відображений перехід від влади «божественного неба» – божества жерців та епохи першопредків-упорядників до влади «царя-сонця» – наділеного виключними чеснотами культурного героя. Д.Н. Козак і Я.Є. Боровський наводили приклади антропоморфних стел слов'янської епохи з Подністров'я, що зображали чоловіка в головному уборі конічної форми з ритонем в руках; мало місце також і зображення коня [2, с. 87]. Це також значимі аналогії зі скіфським божественним звитязцем – Папаєм, що втілював у собі трьохвимірний світ як його антропоморфне тло. Ці факти вказують на те, що й в слов'янській релігійній ідеології етап домінування могутнього божества – переможця хтонічних чудовиськ – мав значиме місце. Саме з іранськими міфами про переможців хтонічних чудовиськ пов'язані аналогії билинних подвигів Добрині та Іллі Муромця, частини іранських міфічних сюжетів [6, с. 512]. Очевидно, що, разом з іншими індоевропейськими народами, пращури слов'ян пройшли етапи переходу від епохи жерців – епохи Сварога до епохи войовників – епохи Перуна. Приведені дані про домінування образу сонячного царя в його втіленні в правлячих князях Русі вказують на збереження в ідеологічних концептах Русі найбільш сакральної складової ідеології Сколотської культурної спільноти – образу Колаксяя.

Д.С. Лихачов вказував на подібність руху князя Ігоря в половецький степ до сходження в хтонічний посмертний світ [7, с. 718]. Західноіранською аналогією цьому образу є хтонічний Туран в порівнянні з космічно упорядкованим Іраном [6, с. 312]. Міфічний перехід з княжого сідла в сідло «кощіве» означав духовну смерть Ігоря. Його ж втеча, де князь порівнюється з гоголем – водоплаваючим птахом – вказує на давні аналогії з образом сколотського першопредка Таргіята [7, с. 211]. Повернення князя в Київ пов'язане з образом церкви Пирогощі, що має ознаки священного вогню, тобто ці символи передають духовне відродження князя, що пройшов шляхом катабасису [7, с. 213]. Три образи, до яких звертається княгиня Євпраксія Ярославна – сонце, вітер, Дніпро – це три сколотські світи [7, с. 209-211]. Очевидно, незважаючи на офіційне прийняття християнства на Русі, впродовж століть значимими ідеологічними концептами киеворуської культури залишалися культуруючі чинники Сколотської культурної спільноти. Ми вважаємо, що цілеспрямовані дослідження культурного спадку Сколотської культурної спільноти в культурі Київської Русі можуть значно збагатити та розширити образ вітчизняної цивілізації, котра змогла подолати ті фактори, котрі не дозволили Сколотській спільноті вийти на рівень цивілізації.

Джерела та література:

1. Боровский Я. Е. О названии великой богини славян / Я. Е. Боровский // Древние славяне и Киевская Русь : сб. науч. трудов Ин-та археологии АН УССР / отв. ред. П. П. Толочко. – К. : Наукова думка, 1989. – С. 84-92.
2. Козак Д. Н. Святилища восточных славян / Д. Н. Козак, Я. Е. Боровский // Обряды и верования древнего населения Украины – К. : Наукова думка, 1990. – С. 84-101.
3. Мишулин А. В. Древние славяне в отрывках греко-римских и византийских писателей по VII в. н.э. / А. В. Мишулин // ВДИ. – 1941. – № 1. – 295 с.
4. Новосельцев А. П. Древнерусское государство и его международное значение / А. П. Новосельцев, В. Т. Пашуто, Л. В. Черепнин, В. П. Шушарин, Я. Н. Шапов. – М. : Наука, 1965. – 425 с.
5. Орлов Р. С. Язичество с княжеской идеологии Руси / Р. С. Орлов // Обряды и верования древнего населения Украины. – К. : Наукова думка, 1990. – С. 101-114.
6. Раевский Д. С. Модель скифской культуры / Д. С. Раевский // Мир скифской культуры. – М. : Языки славянских культур, 2006. – С. 265-574.
7. Слово о полку Игореве / подг. текста, пер. и примеч. Д. С. Лихачева // Изборник : сб. произведений литературы Древней Руси. – М. : Художественная литература, 1969. – С. 196-213.